

A VÁROS SZÍVE

Irtá: Pásztor Mihály

Egy sereg város-regulátor azon mesterkedik most, hogy megtalálja Pest szívet, mert ahol a város szíve, ott a helye a Fórumnak is. Míg ennyire meg nem dagadtak, meg nem nőttek a nagyvárosok, addig mindenkinek megvolt a maga Fóruma. Pestváros Fóruma például a mai Piarista-ház telkén volt. A régi tornyos városháza, a plébániatemplom, meg a piaristák régi rendháza ölelte körül azt a kedves kis teret, melyet a város XVIII. századbéli latinírásos térképei még Fórumnak neveznek. Ez a takaros kis tér volt a város szíve s központja. Mikor az Erzsébet hídat kezdték építeni: a kilencvenes évek végén lebontották a tornyos városházát és elszabályozták a Fórumot. Maholnap 40 esztendeje lesz ennek és alig vették észre az emberek, hogy Pestnek nincs — szíve. A Fórum — úgylátszik — nem hiányzott senkinek. A Fórum csak most lett aktuális, hogy a vén, száznegyven esztendő Orczy-ház feje fölött megkongatták a lélekarhangot. A Madách út építése és az Orczy-ház elmúlása vetette fel azt az ötletet, hogy a Károly király utat, Pestváros egykori Országútját kell átalakítani Fórummá.

Vándorló város

De nemcsak a pesti Fórum tűnt el. A nagyvárosok fejlődésével, terjeszkedésével az idők során minden nagyváros fóruma elveszti fontosságát, jelentőségét, régi jellegét és megszűnik a város középpontja, szíve lenni. Az európai nagyvárosok mai térképei szemléltetően mutatják meg, hogy miképpen sorvadnak el a régi városközpontok. Ne felejtsük el, hogy az eleven életet élő nagyváros népe folyton hullámoz, mint a tenger; van apály, dagálya és a hullámozás iránya szabja meg a város fejlődésének, terjeszkedésének az útját is. Néha úgy tetszik, hogy nemcsak az embertömegek, de szinte maga a város is mozog, sőt vándorol. A folyó mellett fekvő város a tapasztalat szerint a folyó sodrával ellenkező irányban fejlődik, de van a városoknak egy másik terjeszkedési irányuk is. Az európai nagyvárosok rendszerint az ősi kultúra vándorvonalaiban, vagyis keletről nyugat felé fejlődnek. Természetesen e szabály alól sok a kivétel és bizony gyakran megesisik, hogy a célszerűség, a telekspekuláció, vagy más magánérdek, esetleg valamely divatos áramlat szab irányt a városfejlődésnek. Pest is a kivételt példázta. Pest lakóvidéke ugyanis déli és délkeleti irányban terjeszkedett, mert a város északi részét a gyártelepek foglalták el a lakóházak elől. A váciúti gyárkémények füstjét aztán végig hordta Pesten az északi szél. Őt esztendővel ezelőtt azonban a „Sörös” nevű raktárház lebontásával új irányt vett a városfejlődés és megszületett az Új-Lipótváros.

De utat talált a fejlődés nyugat felé is. Már 25 évvel ezelőtt a népszámlálás eredményeiből megállapították a statisztikusok, hogy a Terézváros és a belső Lipótváros egyik-másik részén meglepően ritkula népesség, ellenben Buda némely vidékén annál inkább sűrűsödik. Az Andrássy út lakónépességének egy része átvándorolt Budára. De a pesti népvándorlás azóta nemhogy csökkent volna, de megnőtt a egy-két esztendő alatt a budai részen új lakótelepek támadtak. Így született meg Budán a pasaréti s még néhány új lakótelep.

Ez a „Budára irányuló népvándorlás” figyelemre méltó jelenséget először, hogy az Andrássy út és Károly király út vidékével, vagyis a „legsötétebb Terézvárossal és Erzsébetvárossal” sürgősen tenni kell valamit, ha nem akarjuk, hogy ennek a vidéknek ingatlan-értékei rohamosan ne devalválódjanak. Így lett egyszerre nagyon aktuális a Madách út sürgős megépítése és a Madách út építése előtérbe toltta a régóta megoldásra váró városszabályozási kérdéseket: a Károly király út és a Lipótvárosi Bazilika környékének rendezését, a városháza építését, közlekedési problémák megoldását, vagyis a Fórum-komplexumot.

Warga László műegyetemi tanár volt az első, ki a Fórum-kérdés megoldását összekapcsolta a városház-építés kérdésével. Ezelőtt tíz esztendővel — akkor még ő volt Budapest városszabályozási osztályának vezetője — tervet készített a Károly király út rendezéséről. Az öreg Orczy-ház helyén szeretne volna megépíteni az új monumentális városházát. A kiszélesített Károly király út mentén gyönyörű parkot tervezett. Hogy pedig kiszélesíthesse a Károly körutat: a fővárossal ki akarta sajátítani a Király ucca és Dob ucca közé eső házsort, az Orczy-háztól a „Vademberig”. Mindössze száz millióba került volna a dolog, de a fővárosnak erre a célra akkor épp nem volt száz milliója. Igaz ugyan, hogy más célra sem volt. Így aztán a tervből nem lett semmi.

Álmok és utópiák

Most a Közmunkatanács tette aktuálissá a Fórum-kérdést. Pályázatot hirdetett a megoldásra. Ötvenhat építész versenyzett a díjakért, s bár néhány jó ötletet adott ugyan, de megnyugtató módon egyik pályaterv sem oldja meg a problémát. Arra azonban mégis jó volt ez a pályázat, hogy megmutassa: építészaink között mennyi a tehetséges és invenciózus városrendező. Úgylátszik, Vágó József építőművész Budapest művészi átépítését célzó terveinek kiállítása adott ösztönzést a Közmunkatanácsnak, hogy pályázatot írjon ki a „Fórum” megtervezésére. Vágó József kiállításának, mint emlé-

kezetés, megérdemelt nagy sikere volt: kiállításával bebizonyította a Népszövetség genfi palotájának tervezője, hogy nemcsak építőművészeknek, de városregulátornak is elsőrangú. Elgondolásai mindig ötletesek, újak, meglepőek, néha zseniálisak; de még a tévedései is rendkívül érdekesek, egy tehetséges művész-ember tévedése. A Gyárigazgatók Klubjában a minapában előadást tartott Vágó József a terveiről.

— Én nem Pest „Fórumát” akarom megépíteni, hanem művészién át akarom építeni egész Budapestet! — mondta többi között.

— Ki akarom korrigálni a főváros építészeti hibáit, ki akarom radirozni Budapest térképéből a tévedéseket. Sok ember dicsérte terveimet, de sokan azt mondták róluk, hogy utópiák. De hiszen valamikor minden felfedezés, újítás, álmok és utópia volt, amit valósággá realizált a ma. Nem szabad visszaradni az utópiáktól. Amint Verne és Jókai fantasztikus „jövészad regényei” gyermekmesékké váltak az élet valóságaihoz képest, úgy a legmerészebb városépítő fantázia is mindig kicsinyesnek bizonyul a liktető élet gigantikus átalakulásaival szemben. A városregulátornak sosem szabad elfelejtenie, hogy a jelenben élünk és a jövő számára alkotunk. Az uccának, a térnek, melynek ma vetjük meg alapját: a jövő generációk látják hasznát vagy kárát. Ezért a városépítés a legnehezebb művészi feladat. Nagy körültekintés, sok fantázia és szinte prófétai jövőbelátás kell hozzá...

Vágó József át akarja építeni egész Budapestet. A Nyugati pályaudvar és a Délivasút pályaudvarának terjedelmét megrövidíti, hogy a főváros testéből feleslegesen ne foglaljon el akkora területet. A Nyugati pályaudvar területét a Teréz körút vonalától a Szinyei-Merse Pál uccáig szorítja vissza és így felszabadít 32 hektáros területet, melyre modern, monumentális városrészt akar építeni. A Délivasút új pályaudvara pedig a kiszélesített Alagút ucca végén épülne föl. Tervei vannak a Központi Városházával is, ámbar az új, tornyos monumentális városházát legszívesebben a külső Lipótváros Dunapartja mentén, a Wahrmann ucca végében szeretné megépíteni. Át akarja alakítani a Bazilikától a Kálvin térig húzódó utcavonalat; újra rendezné el a palotákat. Van terve a belvárosi plébániatemplom környékének rendezésére és a Tabán felépítésére is. A sok érdekes elgondolás és városszabályozási ötlet között talán mégis legmeglepőbb és legérdekesebb az az ideája, hogy a kiszélesített Gróf Tisza István uccát a Paulay Ede ucca felhasználásával nyílegyenesen bevezetné a Klauzál térbe. Ezzel Pest gazdagabb lenne egy sugárúttal, amely a Klauzál tértől a Dunáig vezet és összekapcsolja a Terézvárost a Lipótvárossal.

Hogy mikor és ma valósul meg e tervek közül, ki tudná azt ma megmondani? Idő, pénz és alkalom kell hozzá, hogy a plánumok terekké, uccákká és palotákká váljanak. Pest első városfejlesztési terve József császár idejében készült. Megrajzolására az adott alkalmat, hogy Pestnek vásártérre volt szüksége. A vásártér akkor szabták ki a városfal tövében, a mai Erzsébet tér helyén. Bárd Schilson János helytartótanácsos elgondolása alapján Jung ácsmester akkor csinálta meg a mai belső Lipótváros első beépítési tervét. A Lipótváros mai alaprajza tehát ebből az időből származik. A másik pesti plánumot József nádor kívánságára Hild János, a Neugebäude építője készítette. Hild János a maga plánumában tovább fejlesztette Jung tervét. Dehát természetesen nem lehetett mindent megcsinálni, amit Hild belerajzolt a plánumába. Nem volt hozzá elég pénz. Az álmokat eltették jobb időkre. Végre is az öreg Duna megúnta a dolgot és fölcsapott városregulátornak. 1838-ban elöntötte Pestet. A nagy vízárdat aztán új uccákat és tereket vágott a viskók között. Kiderült, hogy a Duna külön városzabályozó, mint akár báró Schilson, akár József nádor szépítő bizottsága. A Klauzál tér, melyet Vágó József most új sugárúttal akar öszekötni a Dunaparttal, szintén az 1838. évi árvíz műve.

A MAGYAR HIRLAP